

Marjan Tomšič
ZGODBE IZ LABIRINTA

Covid stavec

Spomnil se je, da si ni skuhal kosila, in zdaj se vrača, ura je pol dveh, torej je pametno, če se ustavi v marketu in vzame četrtinko ali pa polovico pice.

Parkira in pohiti proti vhodu, spotoma pa si na ušesa in obraz nerodno rine nagobčnik. Tako je poimenoval zaščitno masko. Hm, je pomislil, saj smo res kot kakšne maškare in tem ruticam mirno lahko rečemo, da so podobne, no, da so kakor tiste pustne ... Ko še ni vedel ničesar o pandemiji in covidu, je začuden gledal redke može, ženske in otroke ... z maskami na obrazih. Res je mislil, da se je spet izgubil v času in da je zdaj že februar in čas pusta in pustnih norčij.

Ja, če vidiš na ulicah, v trgovinah, lekarnah, pač povsod te maske: modre, bele, rožnate, vijoličaste, črne, rumene – se pojavi vsaj dvojje čustev: smeh in hkrati strah. Pa saj je tudi smrt kakor maska, ne kakor, temveč: je maska.

Stopi v avlo, gre najprej po časopis, zanima ga afera, ki je sinoči razplamtela državljane. Potem si ogleduje, kaj je ob tej pozni uri še ostalo od ponudbe pic in burekov. Malo. Le ena pica, razrezana s križem na štiri dele. Desna polovica je velika in lepa, leva pa bolj revna. Odloči se za desno. In čaka. Gospa pri blagajni se ne zmeni zanj, pomaha ji, nič. Čaka. In medtem ko čaka, razmišlja, zakaj se je zadnje čase izogibal veleblagovnici. Zakaj že? Nič, danes ni bilo v njem nobenih pomislekov, zadržkov. Le sproščenost, nič strahu. Strahu? Le zakaj?

Gospa ne prikliče. Gospa se dela, kot da ga ne vidi, kot da ne obstaja. Hm, čudno. Stopi k njej in reče: Prosim, bi stopili tjale, da vam pokažem ... Jezno ga ošvrkne s črnim pogledom, nerada vstane, gre k ostankom ponudbe, pokaže ji edino pico, pokaže desni četrtniki, ona pa se za njegov izbor ne zmeni, z lopatko zajame slabši četrtniki, jih zapakira, on molči, gre do blagajne, plača, in ko odhaja, razmišlja: Le zakaj je bila tista ženska tako nevljudna? Pravzaprav: kot da nekako gleda skozi mene, kot da me sploh ni tam. Ah, najbrž je utrujena, sita kupcev in sploh vsega.

Pride do avta, sede, prižge motor, in takrat ga prešine spoznanje: O ti moj bog, seveda! Pozabil sem, da s svojimi leti ne bi smel biti ob tej uri, ob dveh in pol, tu, v trgovini, v veleblagovnici. Moj čas je že davno minil. Trajal je od osme do desete. Nič več! Še dobro, da me ni napodila ali vsaj ošvrknila s kakšno pripombo. Kot so naredile tri mlade ženske prejšnji teden, tam, pri Zajčku. Prišel je do vhodnih vrat, da bi pogledal, od kdaj do kdaj je Zajček odprt. Da bi se vrnil zadnjo uro njihovega obratovanja, kot mu je, starcu, dovoljeno. Vrtel se je okoli vhodnih vrat in iskal napis: *Odprto od ... do ...* Pričakoval je velik napis, velike črke. Pa je zaznal čustveno energijo, niti malo prijazno. V njej je bilo: jeza, nestrpnost, tudi strah. In potem ena bevskne: Pa kaj delate tu? Ob tej uri nimate tu kaj iskati. Vaš čas je minil. Pa še maske nimate! Alora, kje je maska? Maska!

O, Jezus! Seveda. In pove jim, zakaj se vrti okoli vhoda. Ne da bi prav zdaj, ob zanj prepovedani uri,

vstopil, ampak ... In ena bevske: Pa maske tudi nimate. In druga: Še okužil nas bo! Tretja pa miri: No, no, ne delajte panike. Saj ne bo vstopil. Si pač ni zapomnil, kdaj mu je dovoljeno. Še me si ne moremo zapomniti, ko pa vsak teden menjavajo te preklete ure D in P. Dovoljeno/Prepovedano.

Pogleda stiliziranega zajčka, simbol te prodajalne z zelenjavo, in ta lepi zajček zastrže z ušesi in ga potolaži: *Pridi zadnjo uro, pa ti bom zaupal veliko skrivnost: Na kateri koroni raste najboljša detelja. Samo tebi, ki si v odhodu, zaupam. Saj razumeš, a ne?*

Ja, je razumel, seveda.

Okence tri

Ura pozna, mati grozna! Zato hitim na pošto. Vidim: pred vhodom čaka pet ljudi. Odmislim: O bog, tudi tu stojimo pred vrati.

Med čakajočimi je moj dobri znanec. Razveselim se, stopim k njemu, pa se spomnim, da je bližina prepovedana, pa naredim nekaj korakov nazaj. In se pogovarjava, tako, na daljavo.

Pred vrati stoji varnostnik in ureja promet. Ko sva pred vhodom le še dva: jaz in neka mladenka, reče dekle: Pojdite, jaz bom počakala. Torej mi je vljudno dala prednost. Stopim proti vhodu, in ker ne vidim varnostnika, grem kar naprej. Takrat pa začne ta mladenič kričati, češ: Kam pa rinete? Pred vami je še ono dekle, tam zunaj! Povem, da mi je dala prednost. Ne verjame, gleda mladenko, ta potrdi resničnost moje izjave. Misleč, da je zadeva urejena, pohitim k napalnemu okencu. (Prišel sem po priporočeno pošiljko.) Takrat pa začne varnostnik na ves glas in jezno, besno kričati: *Številka tri! Tretje okence. Tri! Tri!*

Ne vem, ali res, toda v mojih ušesih in v moji glavi ostro seklja in bobni to kričanje. Pomislim: Joj, cela pošta sliši te jezne, besne zahteve: *Tri, rekel sem: TRI!*

Le kaj si mislijo ti uradniki in oni v vrstah?

Ker menim, da bom dobil pošiljko pri prvem okencu desno, rinem tja. On pa kriči vedno glasneje in vedno bolj jezno: *Tri! Rekel sem: Tri!*

Obrnem se k njemu, stopim bliže in vprašam: Zakaj pa kričite?

On pa glasno ponavlja: Tri! Tri!

Končno dojamem, kaj mi hoče dopovedati. Štejem: Ena, dva, tri. Stopim torej pred okence tri. Ves sem zmeden, zaradi kričanja preplašen. Uradnici pokažem obvestilo o prispeli pošti. Nekaj moram podpisati. Mislim, da to zahteva od mene. Moj podpis. Ker nimam očal, ne morem prebrati, kaj tisto okence na obvestilu zahteva. Ne podpisa, ampak: *Vpiši datum, kraj in uro*. Tega ne morem razbrati, in ves preplašen od kričanja pač kar podpisujem. Uradnica vzklikne: O Bog! Pa mi vzame obvestilo in se me usmili: Sama izpolni, kar je treba. Piše kar nad mojim podpisom.

Živa groza!

Rečem: Hvala.

Ne vem, mislim, da sem to rekel.

Vračam se mimo varnostnika. Ne pogledam ga. Čutim, da mu je nerodno. Prijazno reče: Nasvidenje. In jaz tudi, prijazno: Nasvidenje.

Če bom te živčne dneve še moral po kaj na pošto, bom poslal ženo. Ona bolj obvlada sedanji divji vojni čas. Vojni? Ja, kot da že besni ta grda beštija. Covid vojna! Resnično!

Izgubljen

Noč, vas v popolni temi. Takrat še ni bilo uličnih svetilk. Kjer so pozabili zapreti polkna, je bleda, šibka luč osvetljevala vrt, drevo, grmovje, cesto.

Hodil sem, kar hodil, hodil. Nisem vedel, kdo sem, in tudi ne, kam moram priti. Na dom nisem mislil, ker ga v mojem spominu ni bilo. Bila je le hoja; hoditi, kar naprej hoditi. Taval sem po vasi sem in tja. Ko sem prišel do zadnje hiše, sem se obrnil, se vračal, se vrnil v središče vasi, do pošte, do vhoda v tovarno Pinus, se tam nekaj časa obotavljal, nisem vedel, kam naj grem, naprej ali nazaj ali na desno, v smeri proti Slivnici, ali pa ... Nekje globoko v omamljeni zavesti je bil le nagon, nekakšna prisila: hodi, hodi, hodi! Nič: zakaj ali kam. Samo: hodi, hodi, hodi. Ni me bolela glava, je pa bilo v njej vse otopelo, motno, izgubljeno. Ne vem, ali sem se opotekal ali pa sem hodil naravnost. Verjetno je bila moja hoja močno majava, takšna, kot da sem se napil jabolčnika.

Mučno mi je bilo, zelo mučno. Ali sem bruhal? Ne spominjam se. Le nekakšna zelo oddaljena tesnoba. In: da moram nekam priti, nekam. Ne vem, kam.

V roki sem držal prazno kanglico za mleko. Nisem se je zavedal, zato tudi nisem pomisli, zakaj jo nosim in kam grem s to posodo. Če bi v tistem stanju sploh mogel kaj takega pomisliti.

Verjetno bi hodil vso noč ali pa se že kje zgrudil od utrujenosti.

Prihajal sem v središče vasi, na desni strani je bil *kindergarten*, bivši nemški otroški vrtec. Tam sem nenadoma zaslišal močan, silno veselo-zaskrbljen krik: Marjan! Marjan!

Bila je moja druga mama. Vsa iz sebe, polna skrbi, me je spraševala: Pa kje si bil? Kam si hotel iti? Jezus, pa kaj je s tabo?

Prijela me je za roko, vzela kanglico in me vlekla proti gradu. V kuhinji je bil oče, zdi se mi, da tudi mlajša sestra. Nekdo je vzkliknil: Glavo ima krvavo. Med lasmi, glej, tu, strjena kri!

Ljubi bog, pa kaj se ti je zgodilo? Marjan, pa kam si padel?

Vsa ta vprašanja, ne spominjam se jih, domnevam, da so to spraševali. Kdo je bil v kuhinji, to so mi povedali naslednje dneve. Kje vse me je mama iskala, kje vse so me iskali vsi drugi.

Naslednje dneve me je bolela glava in pred očmi mi je žarela močna, strašno neprijetno močna bela, bela svetloba.

Kaj se mi je bilo zgodilo? Kot vsak večer sem tudi sinoči vzel kanglico in šel na marof po mleko. Spominjam se: tekel sem, kot pač vedno. Bila je črna noč. Bleda svetloba je prihajala iz odprtih hlevskih vrat. Mislil sem na velikega bika Jošta. Vedno sem, čakajoč na mleko, stal pred njegovo kletko in ga občudoval. Čutil sem njegovo silno moč. To mi je bilo prijetno. Takšna grozna, silno nevarna moč.

Tu, ob pomisli na Jošta, izgine spomin, izgine vse. Zavem se šele takrat, ko pridem do šole. Šole

se spominjam. In potem hodim, hodim, hodim. Pred mrkom pa ta spomin: da sem tekel in se hitro bližal odprtim vratom hleva. In vidim bledo, sajasto luč. Terezika mi bo, kot vsak večer, natočila polno kanglečko pravkar namolzenega mleka. Ki je še toplo in prijetno diši. Tereziko sem imel rad, ker mi je vselej še kaj dala. Jabolko, kos kruha, lonček smetane ...

In potem NIČ. Ničesar več se ne spominjam. Le bliska v glavi.

In hoje, hoje, neprestane hoje. In da moram nekam priti. Kam? Le kam?

Naslednjega dne smo šli k zdravniku. Mami je ta zdravnik rekel: Ob nekaj se je udaril. Verjetno se je spotaknil in z glavo treščil ob zid ali ob kaj drugega, trdega.

Rano so razkužili, nič obvezali. Naslednje dneve sem bil omotičen, opotekav, čudno zmeden. Malo sem tudi jecljal, nisem mogel misliti hitro in lahko-tno, vse se je počasi kar nekam rinilo, kotrljalo. Izgubljal sem se, nekam ponikal. Tudi kakšne besede ali imena se nisem mogel spomniti.

Mnogo let pozneje, bilo je leta 1972, sem zaradi vnetih sinusov moral na rentgen. Zdravnica je opazovala veliko rentgensko sliko moje lobanje. Najprej nosno votlino in del lobanje nad njo. Nato pa me je iznenada vprašala: Ste imeli nesrečo? Glejte, tu je prelom lobanje in na tem delu je vdrtina. Vidite? Moralo je biti nekaj zelo hudega. Mi poveste, kaj se je bilo zgodilo? Prometna nesreča? Ali kaj takega?

Nisem imel nobenega odgovora. Presenečen, malo preplašen sem gledal vdrti del lobanje in zaceljeno razpoko, ki se je vlekla nekam nazaj.

Čudno, je rekla zdravnica, čudno, da se ne spominjate. Vas kdaj boli glava? Se vam pojavlja močna svetloba, zelo močna, tako močna, da nič ne vidite? Svetloba, ki je zelo jasna, čista? In potem vam vzame vid, morate leči, če vozite avto, se morate ustaviti in počakati, da se vam vid vrne, da močna svetloba izgine?

Naštevala je še druge simptome. Vse, kar je bila rekla, sem potrdil. Res se mi je to dogajalo. Vedno, ko sem bil pod kakim pritiskom, ko je bilo dogajanje zelo stresno.

Ta rentgenski posnetek še vedno hranim. Kje je zdaj, ne vem. Že kje. Verjetno v oni veliki, debeli mapi.

Posledice tega trka so precej hude. Kakšen dan sem močno zmeden, izgubljam se, ne morem se zbrati, spomin je majav, smešno, kako se vse izgublja, izginja. Včasih vse nekam potuje, kar potuje mimo mojih odprtih oči, neprestano odhaja, vedno v desno stran, neprenehoma odhaja, odhaja, mineva, a nikamor ne odide ...

Pred sedmimi leti se mi je sanjalo, da sem dobil srebrno pismo. Res je bilo srebrno. List, ki je bil v tem pismu, pa je bil tanek in zlat. Na njem je pisalo:

Jaz umiram. Še nekaj ur življenja. Jaz sem bil takrat pred hlevom, na marofu. Jaz sem te v temi z debelo, težko palico udaril po glavi. Hotel sem te ubiti, ker sem na smrt sovražil tvojega očeta, komunista. Zdaj

umiram in te prosim, da mi odpustiš. Nisem vedel, kaj delam.

Spodaj podpis. Čudne, neznane črke. Zelo so žarele. Kot žerjavica.

Ta udarec mi je marsikaj vzel. Ne morem se naučiti nobenega jezika. Pred mnogimi leti sem trikrat predelal vse kasete in se naučil na pamet vso slovnico italijanskega jezika. Potem sem šel na predavanje strokovnjaka za klasično literaturo. Bil sem prepričan, da bom vse razumel, ali pa vsaj polovico. Razočaranje je bilo ogromno. Razumel sem posamično skoraj vse besede, a moji možgani niso mogli pomenov teh besed povezati v celoto, v razumljivo poved. Obiskal sem prijatelja, zdravnika, mu potožil. Sledili so pogovori in testiranja. Ugotovitev: udarec je poškodoval tisti del možganov, ki besede hitro in samodejno povezuje v smiselna sporočila.

Tako sem v tem življenju obsojen na en sam jezik. Drugega jezika pa se lahko naučim le, če vsaj pol leta živim v okolju, kjer nihče ne govori slovensko.

Dana pa mi je bila posebna milost. V slovenskem jeziku je travnik majsko pisan in vseh barv. Na njem je pomlad, ki ne mine. Večna cvetna nedelja.

Red in disciplina

Med glavnim odmorom je bilo na hodniku precej živahno. Naslanjal sem se na zid in opazoval dogajanje. Profesor je prihajal z desne strani. Pred sabo je nekaj nosil in se previdno umikal živahnim dijakom. Zagledal me je, za hip obstal, nato pa stopil k meni. Rekel je: Vidiš, kaj imam na lepenki?

Presenečen nad nenadno prijaznostjo profesorja fizike, sem kar molčal. Pa me je spodbodel: No, kaj je to, tu, na lepenki?

Končno sem oživel: Opilki, gospod profesor.

Ja, opilki so. Kaotično razmršeni. Je tako? Nobe-nega reda ni med njimi. Se strinjaš?

Pokimal sem: Ja, zmešnjava.

No, je rekel slovesno, zdaj ti bom pokazal, kaj iz kaosa naredi dobra, se pravi odločna politika. Glej in se čudi!

V drugi roki je držal kos železa, z njim je šel pod lepenko, in, glej!, v hipu so se opilki razporedili v točno določen in povsem jasen red.

Vsak opilek je bil na svojem mestu.

Profesor je zmagoslavil: Vidiš, to naredi odločna politika. Vsak opilek je človek in, vidiš, vsakemu je trda politika določila njegovo mesto v sistemu. Razumeš? V sistemu!

Potem je začel pod lepenko premikati magnet in opilki so se razporejali, kot jim je ukazovalo magnetno polje tistega kosa železa.

Ja, je zmagoslavil profesor, to je red. Trda, odločna politika. Sistem, vidiš, sistem.

Sprva nisem razumel, o čem govori *pod vrstico*, ko pa je spet razmršil opilke in pod lepenko položil magnet, se je nered takoj spremenil v magnetni red; no, pa sem razumel.

Vidiš! To je to. Red in disciplina. Redis!

Zvito sem ga vprašal: Kaj pa demokracija?

Malo se je zmedel, pa se takoj znašel: Demokracija je za pametne opilke.

Oj, to je bilo presenečenje! Zazijal sem: A za pametne? Obstajajo tudi pametni opilki?

Ja, je rekel profesor, obstajajo, ampak ne brez magnetna, ne brez odločne politike. Razumeš?

Tedaj sem med opilki zagledal enega, malo večjega, rjave barve, ne črne, kot so bili vsi ostali. Zmagoslavno sem vzkliknil: Tale tu, ta opilek pa ne uboga magnetna, se pravi: politika.

Zazrl se je v ne-opilek. Pa rekel: Seveda, to ni železni opilek, sploh ni opilek, to je od žaganja drv, je leseni opilek, se pravi, je iver, družbeno-sociološki izraz zanj je: kmet. Pač kmetavzar, ki ne razume kozmične moči magnetizma.

Nastala je nekakšna zmeda v njem in tudi v meni. Tedaj je kričavi zvonec naznanil konec odmora. Ko je utihnilo njegovo zoprno kričanje, je za sekundo ali morda dve zavladala tišina. In takrat je rekel profesor nekako zarotniško:

Ampak, veš, jaz sem za demokracijo. Tole z magnetom pa pozabi. Saj boš, a ne?

Razumel sem, kaj je hotel reči. Moj odgovor je bil:

Seveda. Jaz sem tudi za kmete. Za lesene opilke.
Ker so imuni za enosmernost.

Za hip se je vrnil k meni in me opozoril: Silenzio!

Pokimal sem in rekel, še sam ne vem, zakaj:

Železne opilke razžre rja. Je tako?

Bruhnil je v smeh in odhitel proti razredu 3/B.

Huda ura

Latinščino smo se učili manj kot eno šolsko leto. Ukinili so jo, ker, tako se je govorilo, ne spada v sedanji čas, bolj natančno: Latinščina je mašni, torej cerkveni jezik.

Bil sem med redkimi, ki so se tega razveselili. Zakaj? O tem bom pripovedoval.

Profesor, ki je predaval ta jezik, je bil velik, močan človek. Že samo njegova pojava je v meni zbujala strah. O njem so pravili tole: Če je srečal svojega bivšega dijaka, ki je bil že pri kruhu, kar pomeni, da je že končal študije, ga je vprašal: Kje pa delaš? In če je njegov nekdanji dijak ali dijakinja rekel ali pa je rekla, da uči na tej in tej šoli, je profesor izgubil živce in začel kričati, vpiti na ves glas: Da je osel, zakaj le osli so učitelji (in oslice torej učiteljice). Neznansko je sovražil svoj lastni profesorski poklic.

Še bolj pa je sovražil *columno vertebralis*. Veste, kaj to pomeni? Columna vertebralis je hrbtenica. Ampak ne katerakoli. Le ženska hrbtenica in to takrat, kadar jo ženske z globokimi izrezi na obleki zadaj razkazujejo vsemu moškemu svetu. Kakšna sramota, kakšno neolikano, že prav gnusno ponujanje svojega telesa v rabo in uporabo, seveda neskončno neumnim moškim. Oh, skoraj ni bilo njegove ure, da ni columni vertebralis posvetil vsaj pet minut.

Tole pa se je zgodilo na eni zadnjih njegovih učnih ur: S sošolcem Š. sem sedel v zadnji vrsti desno, gledano od table oziroma od profesorja. Moj sošolec je

skrivaj bral nek roman, ki ga je skrival pod klopjo. Silno me je zanimalo, kaj bere. Čeprav sem vedel, kako zelo nevarno je moje početje, sem se sklonil, da bi potegnil brano knjigo bliže k robu klopi. Profesor me je opazil, in kakor da bi ga kaj katapultiralo, je priletel, privedjal k nama. Toda sošolec je bil ne samo izredno bister, ampak tudi kot blisk hiter. Porinil je knjigo, ki jo je bil bral, pod mojo stran klopi. Kot da jo torej berem jaz in ne on.

Profesor se je upognil kot ogromna veja, segel z dolgo roko pod klop in zmagoslavno potegnil na svetlo roman Fjodorja Mihajloviča Dostojevskega: Zločin in kazen.

Dvignil je knjigo visoko v zrak, tako da so bili vsi soočeni s *corpus delicti*, torej z neizpodbitnim dokazom zločina, ki je potekal med poukom, med njegovo sveto mašo. Kakor se zabliska in zagrmí iz črnih, neurnih oblakov, tako je začel grmeti njegov silni glas.

Ljubi bog, kaj vse je izkričal, iztulil! Ne morem zapisati vseh hudih, skalno težkih besed. Povedal bom le refren, torej to, kar se je ponavljalo ves čas grmenja in treskanja tega strašnega neurja. In to je bilo: Iz tebe ne bo nikoli nič, nič, nič!!!

Dlje kot je ta nesreča trajala, manjši sem bil in hujša je bila tesnoba, težji je bil strah in bolj se je v meni vse treslo in resnično sem se manjšal, manjšal, manjšal ...

Joj, vsa šola je slišala to kričanje, vsi razredi. Za ta vulkanski izbruh je slišal tudi ravnatelj in, kar je bilo najhuje, slišala je tudi moja velika in edina ljubezen ...

Guci, 6. junija 2020

Matura

(Prva gimnazija Maribor, št. 59, čas: 12. julij–17. julij 1958)

Moje povprečje ocen v vseh štirih letnikih gimnazije je nihalo med dober in prav dober. V zadnjem razredu se je ustavilo pri štirici. Zato se mature nisem ravno bal. Upal sem na prav dober uspeh. Toda življenje je polno presenečenj.

Berite, kako se je vse prekucnilo na glavo.

Potekanje: Slovenski jezik, ok. Matematika enako. Nemški jezik, kemija. Ni bilo težav.

Na vrsti je zgodovina. V meni nič strahu, nič tesnobe. Zadnje vprašanje: *Imenuj narodne izdajalce*. Strela z jasnega neba! Narodni izdajalci? Izdajalci naroda? Še malo prej so bili vsi v moji glavi, zdaj, ko bi jih moral imenovati, ni več nobenega. Komisija čaka, čaka. Nekdo zakašlja. Moja draga razredničarka me gleda, gleda. Telepatsko mi pošilja imena, priimke. Moj sprejemnik ne deluje. Nič. Niti enega priimka, niti enega imena v moji glavi. Popolna praznina. Spet nekdo zakašlja. Predsednik komisije me spodbuja: *No, Marjan, saj jih poznaš*. Nič. Nič, nič, nič. Čutim in vidim, da člani maturitetne komisije kar ne morejo verjeti. To vendar ve tudi šolska snažilka. Ta imena bi naštel tudi ... Nič. V spominu blokada. Popolna nula. Oni pa čakajo. Nekdo zakašlja. Nekdo se presede. Zgodovinar stiska pest. Prav vidim, kako jo krčevito stiska in gleda jezno, mrko.

Ta mučna tišina traja, traja. Nazadnje odrešitev. Rečejo, naj grem na hodnik. Da me bodo poklicali.

Poklapano odidem. Tako, zdaj sem na hodniku. Skušam se spomniti teh prekletih izdajalcev našega naroda, izdajalcev SFRJ! Hodim sem in tja, sem in tja, hodim, vrtam, vrtam, NIČ.

Končno me pokličejo. Vprašanje: No, si se spomnil? Molčim.

Mila, naša razredničarka, srčno dobra, reče ljubeče: No, Marjan, pa saj te vendar veš, gotovo veš.

Nič. Praznina.

In tako se je končalo. Milostni dar. Dejanje milosti. V maturitetnem spričevalu imam zgodovino ocenjeno z dvojko (2!).

Pozneje mi je nekdo povedal, da so člani komisije skušali ugotoviti: Ali res ne ve? Ve, pa noče povedati? Torej je politično ... In zadnja možnost: Resnična in nenadna blokada spomina. Iz neznanih razlogov.

Maturo sem torej uspešno opravil ... z zadostnim uspehom.

Še zdajle, ko to pišem, se izdajalcev slovenskega naroda med drugo svetovno vojno Ne spominjam. Kam vselej poniknejo? Ponikalnica v jamskem sistemu Spomina. Katastrofa!

Nekdo mi je mnogo let pozneje govoril: V življenju vsak človek samo odigra svojo, do vseh podrobnosti v možgane vtisnjeno vlogo. Torej, Marjan, če bi te vprašali: Kateri individui so med drugo svetovno vojno odigrali vlogo izdajalcev našega naroda? Če bi te tako vprašali ... bi se gotovo spomnil.

In, glej, imena in priimki so se takoj pojavili.
Takrat.

Zdaj jih pa spet ni več nikjer.

Guci, 8. junija 2020

Minevanje

Vse je odhajalo, odhajalo, minevalo, a nikamor ni odšlo, ni odšlo. Če je sedel, ni bilo težav, če pa je vstal in stopil proti vratom, se mu je svet zamajal. Vrnil se je na posteljo. Kaj naj stori? Kot da bi bil na vrtiljaku.

Nič ne morem storiti. Tako mineva čas brez časa. Sanje v sanjah, čas v času, beseda v besedi, pogled v pogledu. Neznosno, neznosno. Cel dan ne more sedeti na postelji in odhajati, ne da bi v resnici sploh kam odšel. Rekel si je: Moram kar vstati in se kljub neprestanemu odhajanju obleči in si pripraviti zajtrk.

Vstal je, slekel pižamo, pogledal skozi okno, tudi drevesa tam zunaj so nekam odhajala, ne da bi se v resnici kam pomaknila. Tako tudi hrib, poln oljk. In nebo z oblaki je tudi odhajalo, minevalo, a minuti ni moglo. Mimo okna je letela sinica, slika je zamrznila in takoj zatem je minevala kakor vse drugo.

Kako je to možno? Vem, da se v resnici nič ne premika, nič nikamor ne odhaja. Torej se vse dogaja v meni, v mojih možganih. Bo tako minevalo ves dan? Kako bom lahko šel po stopnicah, kako bom vozil avto? Ne bo šlo, nikakor ne bom mogel voziti, ne da bi ... Če odhaja in oditi ne more, mineva a minuti ne more ...? Kam torej plujem, kam se pomikam? Morda sem pritisnil na kak prepovedan gumb, takrat, v sanjah? In zdaj moji možgani premikajo sobo in vse stvari v njej? Slabosti ni, ne gre mi na bruhanje, nič takega, le to neprestano odhajanje. Svet

odhaja. Vse, kar je bilo še malo prej trdna, zanesljiva stvarnost, je postalo nezanesljivo, gibljivo, umikajoče. Kako naj to ustavim? Imam kakšno zdravilo proti temu? Nimam. Kaj pa, če popijem kozarec vina, v katerem je vejica rožmarina? Rožmarin za spomin? Za spomin, zeleni rožmarin.

Ali vem, kdo sem? Vem, kje sem? O bog, res ne vem, kdo sem, in ne vem, kje sem. Izgubljen sem, izničen, ne obstajam. Oh, saj vendar sem, sem, sem!, seveda. Tu in zdaj. Kje zdaj? In kje tu? Imam kakega znanca, prijatelja, sorodnika? Imam ženo? Sina, hčer? Ne vem, ne vem. Ali vem, kje sem? Saj res: Kje pa sem? Ta soba, ta hiša ... kje je vse to? Obstaja ali pa sploh ne obstaja, in je le fikcija fikcije? Pravidna resničnost, sanje v sanjah, in ni izhoda, ni vrnitve v prejšnje stanje? Katero prejšnje? Se spominjaš včerajšnjega dne? In še pred ... Saj, če vse odhaja in oditi ne more, morda to pomeni, da je vse le fikcija. Fiktivni svet v fiktivnem? Minljivost v minljivosti, gibanje v gibanju, premikanje v premikanju: naprej in nazaj, nazaj in naprej, gor in dol, ven in noter, torej: tekoči čas v tekočem, minevajočem in neminljivem niču, niču niča, večnost v času, ki ne obstaja? Zato je zdaj isto kot včeraj, jutri bo isto kot danes, danes? Kateri danes? Včerajšnji, jutrišnji, ali pa danes v preteklem letu, mesecu, tednu, dnevnu, uri, minuti, sekundi, v večnosti in minljivosti hkrati, ker tako ali tako ni ničesar in je lahko tudi vse v ničemer; če pa je tako, minevanje ne more miniti, minevanje je potekanje časa nazaj in naprej, gor in dol, v krožnici brezkončni, v blisku, v eksploziji supernove, v migetanju plamena

sveče, bele, rdeče, sinje, belo bele, na stari skrinji, ko pred njo klečim in molim, tako vsako jutro v minevanju minevanja, v eni sami sekundi, ki tudi mineva, minuti ne more, zato naj vse kar odhaja, naj odhaja, odhaja, saj ne more minuti, ne more umreti, ne more se upihnuti, ne more, ne more, kaj ne more? kaj ne more?, ne more minevati, lahko mineva tu, v tej sobi, to jutro, to sekundo, to večnost večnosti, ki ne obstaja, saj ne more obstajati, če se vse kar naprej premika, vendar, glej, to je napaka: če mineva, a minuti ne more – ali ni to vendar večnost v neskončno kratkem blisku, poku, eksploziji supernove, mičkenega prebliska v še bolj mičkenem vesolju, ki tudi mineva, mineva, a minuti ne more ...

Guci, 19. junija

26

27

Intermezzo

Srečujeva se, zvesta solsticiju; torej enkrat na leto. Vendar, ne poleti, ne meseca junija, ampak tam okoli novega leta. Takrat k meni priroma košček tvojega platna, od mene pa k tebi roj živih besed. Vpeta sva v gibanja planetov in njihovih lun, lunic in meteorjev. Tako minevava vsak na svojem koncu in čakava, da se ta krožnica konča, tvoja in moja. V globinah mraza in teme, ki jo prebadajo tanke igle neskončno oddaljenih zvezd. In čakava, da se najina večnost konča v spirali neke druge, drugačne, samosvoje večnosti, in se tam v istem osončju rodiva kot mladi zvezdi. Ljubez, ki je preživela vse goltajoče črne luknje, naju bo vztrajno vlekla drug k drugemu v srčno bližino. Potem se bo zgodil čudežni ples rezijanski. Takrat ne bova več planetarni bitji, kot so planeti in lune, lunice ... ampak bova nekaj takega, kar je, recimo, človek. Homo sapiens. Misleče, živo utripajoče bitje.

Ko se bo to dopolnilo, bova končno združena v isti školjki. Ti boš biser in isti biser bom tudi jaz.

To je možna prihodnost. Možna, če se ne bodo uresničile slutnje o nekem čudnem pojavu. Realnost namreč ni tako zanesljivo trdna. Pojavljajo se razpoke, ki dajejo slutiti, da se v tej isti, povsem zanesljivi stvarnosti lahko zgodijo nenadne spremembe, tudi takšne, kot so možne le v sanjah ali v fantastiki. Zanj je mesece namreč opaža, da se manjša. Postaja tudi krhek, lomljiv. Zdi se mu, da bi se lahko ob padcu na trdih tleh razbil tako, kot se to zgodi steklenici ali

ogledalu. Videl je fotografijo, na kateri stoji med samimi velikimi ljudmi, on sam pa je mičken, podoben škratu, telo je nagnjeno čudno naprej in hkrati tudi v desno stran. Kakor da bi ga nekdo stotinko sekunde pred škljocem sunil od strani. Tako beden je, neznamen, med pomembneži čisto nepomemben.

Granatno jabolko

Ko sem se nekega dne vrnil in obstal na dvorišču, sem zagledal na škrlah vse polno rdečih cvetnih lističev. Živo rdeča, žareče rdeča barva. Takoj sem pomislil na Neveno. Bil sem prepričan, da me je obiskala in mi kot sporočilo raztresla lističe svoje podskalne vrtnice. O tem nisem niti malo dvomil. Bilo mi je lepo, počutil sem se srečnega. Nikoli je nisem vprašal, zakaj me je obiskala. Vzrok ni bil pomemben. Pomembno je bilo dvorišče, polno rdečih, drobcenih sporočil.

Danes se mi je razkrila ta skrivnost. Spet je bilo na škrlah vse polno rdečih cvetnih lističev. Toda tokrat nisem niti pomislil na Neveno. Že dolgo je ni bilo v mojem srčnem utripu. Tokrat se je tisto davno sporočilo vilinske Nevene spremenilo iz sanj v resničnost nekih drugih sanj. Rdeči cvetni lističi niso bili od vrtnic, ampak od cvetov granatnih jabolk, ki rastejo zgoraj, nad hišo. Ko zapiha veter s hriba, prinese na dvorišče te živo rdeče cvetove, njihove odpadle cvetne lističe. Cvetovi v vetru, veliko cvetov granatnih jabolk. Rdeči granatni dež. To je vse. Ni več skrivnosti in ni več čarobnosti.

Oj, in vendar je! Granatno jabolko je jabolko s krono. Torej se ujema: Nevena je kraljica, ki nosi nevidno krono in pušča za sabo rdeče kaplje svoje srčne krvi, in bleščeče belo svetlobo svoje duše. Ko odpiram vrata, se ta svetloba kot slap prelije vame. V hipu me prestavi med zvezde Gostosevcev. Ta čudež se zgodi

vselej, ko me Nevena obišče, a me ne najde doma, tu,
na Takúnu. Nad vrati me čaka njeno sporočilo: *Bila
sem ...* Sporočilo je ta živo srebrna svetloba.

Smrt v reki

Nekoč mi je pripovedovala o smrti v reki Rižani. Zgodilo se je sredi poletja, menda meseca julija. Zjutraj, ob prvem svitu, se je reka srebrno svetlikala. Bila je polna mrtvih rib, na tisoče in tisoče belih trebuhov. Vmes raki in vsa ostala rečna bitja. S ceste, kak kilometer nazaj, je v reko strmoglavila cisterna, polna bencina. Ribe so hlastale po zraku, po kisiku. Ob tej množični smrti je samevala ena sama človekova smrt. Truplo neznane ženske. Ležala je na trebuhu, nogi razširjeni, tako tudi roki, obraz pod vodo, njeni črni lasje razvejani med mrtvimi, živo srebrnimi ribami. Reka se je utrujeno pomikala dalje, centimeter za centimetrom. Mukoma je rinila ta strašni tovor proti zahodu, proti morju.

* * *

Moralo bi deževati, a ne dežuje; le tiho in rahlo rosi na žejne liste dreves, na še bolj žejno travo; na bele kresničke, na drobne marjetice, na melisine in metine cvetove, na vijoličaste in snežno bele zvončnice. To, kar počasi, zelo leno drsi proti zemlji, to ni dež. So le kaplje različnih strupov, to je pršenje tisočerih zmot v času in prostoru izgubljenega človeštva. Je up brezupa, je veselje brez veselja, je tiha, skoraj neopazna bolezen. Virtualna resničnost nesrečnega, izgubljenega človeštva. Je smeh brez smeha, lahkoten tek brez lahkotnosti, je vihravost prelepih, dolgih ženskih las v brezvetrju, v brezčasju obupa.

Z ogromnimi železnimi grabljami so divje, pohotno nesramno, zločinsko brezčutno razbrazdali podmorske pokrajine vseh morij in oceanov sveta. To so počeli, da bi nasitili mravljišča rdečih, črnih, rjavih, rumenih ... mravelj, mravljincev. Z ogromnimi čeljustmi, s takšnimi, ki kar tako, mimogrede, razgrebejo goro, so preorali pokrajine na dnu vseh morij planeta.

Vračamo se v azil izgubljenih in na smrt žalostnih. Spominjamo se čudnih, s pelinom poškrapljenih juter, ko smo ob prvem svitu začudeni in zgroženi preštevali uničena gnezda ptic; po zemlji so se opotekali mladički brez perja, in z malo perja, in na tleh je ležalo raztrgano, raztreseno to, kar so mame ptice, kar so očetje mladičkov v veliki ljubezni in v zanosu znosili v ptičnice, na katerih je pisalo: *narejeno v srcih, narejeno na oltarju*.

Spraševali smo se: Kdo je to storil? Kdo je oskrnil svetost gnezd premilih ptic sveta?! Pa smo znosili mah in perje teh mnogih razsutih gnezd nazaj v gnezda, na veje dreves, nazaj v ptičnice veselja. Toda že naslednje jutro so bila tudi ta gnezda, te posteljice nebeških pevcev, znova raztrgana, viseča z vej ali razcupfana na hladnih jutranjih tleh. Pobirali smo preživele mladičke, jih polagali v nova gnezda, narejena po naši, človeški pameti. Trudili smo se, upali, trepetali za ta izgubljena bitjeca. Od desetih mladičev je preživela ena desetina.

Ta čas, čas smrti neštetihih ptic, so poimenovali: *duša hladne zore*. Spominjam se, da sem v mrazu enega

od takšnih juter na prvi spodnji stopnici velikih kamnitih stopnic zagledal mladička, ki je preživel noč dolgih nožev. Stal je tam, skušal se je dvigniti, se povečati, da bi ga videl, da ga ne bi prezrl. In, glejte, mraz je bil tudi v meni. Niti za hip nisem pomislil, da ga moram pobrati in poskrbeti zanj; da bi preživel morijo, da bi naslednjo pomlad pel o moči in lepoti življenja. Rekel sem mu, jaz, slepi brezčutnež: O, tukaj si?! Prav, prav. Kar tu počakaj, da ti mamica prinese črvička. Ja, kar tu, na tej stopnici jo počakaj.

In sem stopil mimo njega. Komaj slišno je čivknil: Vzemi me s sabo! Preslišal sem ta klic na pomoč, to milo prošnjo.

Preden sem dosegel vrh stopnic, sem zaslišal njegov krik.

Duša hladne zore je zastrupila tudi mene. Zato nisem videl, nisem čutil, nisem vedel.